

УДК 631.173:631.11

JEL Classification: Q16; Q12

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201902048>

О.В. ЗАХАРЧУК, доктор економічних наук

Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні

Мета статті - розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано діалектичні методи пізнання процесів і явищ, монографічний метод (аналіз розвитку та забезпечення сільського господарства матеріально-технічними ресурсами), емпіричний метод (щодо комплексної оцінки сучасного стану об'єкта дослідження), порівняльного аналізу (визначено проблеми й цілі матеріально-технічного забезпечення у державах-сусідах та в Україні), абстрактно-логічний (узагальнення та формулювання висновків).

Результати дослідження. У процесі вивчення питань ринку сільськогосподарської техніки у сільському господарстві України та в деяких європейських державах розкрито сучасний стан матеріально-технічного забезпечення та проаналізовано його економічні й соціальні аспекти. Виявлено головні результати щодо матеріально-технічного забезпечення сільського господарства України.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо матеріально-технічного розвитку у сільському господарстві, в основу яких покладено модернізація матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу, прискорення вирішення важливих завдань щодо подальшої інтенсифікації виробництва, що сприятиме впровадженню в галузях рослинництва і тваринництва прогресивних технологій, підвищенню продуктивності праці.

Практична значущість. Поряд з окремими позитивними змінами у матеріально-технічному забезпеченні встановлено системні перешкоди на шляху їх розвитку. Внесено пропозиції щодо усунення таких активними методами, в тому числі й державного регулювання. Табл.: 4. Бібліогр.: 16.

Ключові слова: матеріально-технічна база; ринок техніки; інноваційно-інвестиційний розвиток; імпорто-експорт; технологічна потреба; модернізація.

Захарчук Олександр Васильович – доктор економічних наук, завідувач відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: zahar-s@ukr.net

Постановка проблеми. В аграрній сфері набуває важливого значення система організації виробництва, за якої окремі її складові кількісно та якісно змінюються в часі відповідно до досягнень науково-технічного прогресу й організаційно-економічних заходів. Визначальним елементом системи виступають засоби праці, які становлять матеріально-технічну основу виробничого процесу. Збільшуючи їх і поліпшуючи якість, суспільство створює передумови для прогресивного розвитку.

В економічно розвинених країнах світу завдяки високому рівню механізації, електрифікації і хімізації аграрного виробництва частка витрат на придбання й використання засобів виробництва та послуг промислово-

го походження сягає 70-80 % собівартості сільськогосподарської продукції. Це зумовлюється як нарощуванням обсягів споживання матеріально-технічних засобів, так і високим рівнем виробничо-технічного та агрохімічного сервісу сільгосппідприємств.

Парадигма інноваційної концепції розвитку агротехнологій та їх технічного забезпечення полягає в оптимізації термінів виконання всього комплексу операцій та агротехнічних вимог для одержання запрограмованого урожаю із заданими якісними параметрами. Техніка, що використовується в таких технологіях, більш наукоємна та потужна. Західні виробники сільськогосподарської продукції переорієнтовуються на використання техніки четвертого покоління – мультиопераційної, енерго- та ресурсощадної, що дозволяє зберегти біологічну та екологічну рівновагу в природі. Так, застосовують-

ся бортові комп'ютери з відповідними пакетами програмного забезпечення для контролю за роботою усіх систем силових і робочих машин, що дозволяє забезпечувати високі техніко-технологічні показники при їх експлуатації. Разом із тим освоєння енергетичних ресурсозберігаючих технологій, їх відповідне технічне забезпечення потребує науково обґрунтованих змін у системах обробки ґрунту, застосування добрив і хімічних засобів захисту рослин, організації збирання, зберігання і переробки сільськогосподарської продукції.

Державна політика країн Західної Європи, США та Японії на початку здійснення індустріалізації й технічного оснащення аграрного виробництва спрямовувалася на формування такого рівня ринкових цін на сільськогосподарську сировину і продукти харчування, який би забезпечував їх беззбитковість та накопичення власних коштів сільськогосподарськими товаровиробниками на розвиток виробництва.

Впровадження нових технологій в Україні в умовах обмежених інвестиційних можливостей сільських товаровиробників також не може здійснюватися без допомоги держави, оскільки вимагає великих стартових капіталовкладень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значним у розвиток ринку матеріально-технічних ресурсів, організації методологічних та методичних засад розширеного відтворення основних і оборотних засобів, що має важливе значення для забезпечення ефективності вкладення капіталу, є внесок таких вчених, як Я.К. Білоусько, В.О. Галушко [9], Лупенко Ю.О. [1, 10, 11], С.Г. Мітін [3], М.М. Могилова [5], Г.М. Підлісецький [5, 6, 12], В.Л. Товстопят [6] та багато інших.

Мета статті – розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

Виклад основних результатів дослідження. Модернізація кредитної системи України могла б теж стати базою для інтенсивного нагромадження капіталу та здійснення за його допомогою техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва. У технічному і технологічному переозброєнні сільського господарства України неприпустимо низький рівень використання лізингових відносин. У США лізингом охоп-

лено понад третину всіх капіталовкладень. Одна з найбільших на ринку тракторів міжнародна компанія Джон Дір останніми роками реалізує за умовами лізингу більше 50 % обсягу продажів. Українські аграрії майже не користуються такою фінансовою послугою, як лізинг. Лише 0,2% сільгосптехніки, що є в наявності, перебуває у лізингу. Із приблизно 2 млн одиниць тракторів, комбайнів, сівалок, культиваторів та іншої сільгосптехніки, яку готують до виходу в поле щорічно, лише близько 4 тис. агрегатів придбані за лізинговою схемою.

У сільськогосподарському виробництві відсутність технологічно необхідної кількості техніки призводить до збільшення на неї навантаження. Так, якщо в Україні на один трактор припадає 125 га ріллі, то в Німеччині – 6 га, у Польщі – 9,4, Франції – 13, США – 29 га. Причому протягом останніх 20 років навантаження на одну машину в цих країнах майже не змінювалося, що пояснюється своєчасним відтворенням технічних засобів.

За даними Державної служби статистики України, у 2017 р. вироблено і реалізовано сільгосптехніки майже на 10 млрд грн. При цьому експорт техніки знаходився на рівні 2,5 млрд грн. Таким чином, чверть вітчизняної сільгосптехніки (а саме – близько 27,3%) поставляється на експорт.

Відзначимо, що основними ринками збуту вже давно перестали бути тільки невідомі до якості країни колишнього СНД. Незважаючи на те, що ринки Казахстану і Вірменії, Молдови та Білорусії є актуальними для вітчизняної сільгосптехніки, основний обсяг експорту і згаданих 2,5 млрд грн припадає на країни ЄС – Болгарію, Польщу та ін. При цьому у 2016 р. устаткування для сільського та лісового господарства в Україні вироблено і реалізовано на суму 7,7 млрд грн за експорту 1,8 млрд грн. Тобто обсяг реалізації продукції в Україні за рік збільшився на 20%, а експорт зріс на 40%.

Вітчизняна інженерна думка сьогодні готова запропонувати промисловим виробникам сучасну техніку нового покоління, у тому числі енергонасичені та багатоопераційні силові й робочі агрегати. Головною проблемою тут залишається обмеженість або ж повна відсутність фінансування для техніко-технологічного доведення дослідних зразків і постановки на серійне виробництво перспективних моделей.

Після кризових 2014-2015 рр. спостерігається активність аграріїв на ринку сільськогосподарської техніки, що збереглася й у 2018 р.

Також значно зріс у 2017 р. імпорт сільськогосподарської техніки, що досягнув докризового рівня 2013 р. (табл. 1).

1. Динаміка імпорту техніки, млн дол. США

Вид техніки	Рік					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018 (очік.)
Трактори	538,6	257,2	223,9	510	451,3	486,4
Мотоблоки	24	16,5	5,4	7,6	9,5	10,2
Комбайни зернозбиральні	183,3	95,5	106,6	271,4	306,5	313,1
Сівалки	144,5	95,1	51,7	106	127,4	134,9
Плуги	26,7	13,9	11,7	22,6	30,7	33,2
Борони дискові	23,2	16,4	10,7	24,6	34,8	37,2
Усього	940,2	494,6	409,9	942,2	960,4	1015,0

Джерело: Сформовано за даними Державної служби статистики України. URL : <http://ukrstat.gov.ua>.

За очікуваними результатами 2018 р. імпорт техніки за деякими видами значно перевершить найвищі показники 2013 р. Лише на 16,2% зменшиться імпорт тракторів, на 60,4 - мотоблоків, на 11,8% - сівалок. У 2019 р. тенденція зростання імпорту техніки ймовірно збережеться та досягне 10-13% до 2018 року. Результати 2018 р. в Україні мають показати зростання обсягів купівлі сільськогосподарської техніки, зокрема тракторів, комбайнів та ґрунтообробної техніки порівняно з 2017 р.

Оскільки продовжено мораторій на продаж землі, у 2019 році аграрні підприємства зможуть надалі інвестувати кошти в техніку та обладнання, а не купувати землю. Виходячи з обсягу купівлі сільськогосподарської техніки у 2017-2018 рр., росту її імпорту, з огляду на позитивну дію державної підтримки придбання вітчизняної техніки обсяги закупівель тракторів зростуть, включаючи вживану техніку, на 3100-3200 одиниць, зернозбиральних комбайнів на 1400-1600 одиниць, або на 5,7% у вартісному виразі.

Серед основних причин, через які матеріально-технічне забезпечення підприємств різних форм господарювання знаходиться на неналежному рівні - недостатність коштів у підприємств малих та середніх форм господарювання, недосконалість кредитної та амортизаційної політики, недостатня державна підтримка.

Рівень забезпечення сільськогосподарських підприємств сільськогосподарською технікою незадовільний. Як встановлено, забезпечення сільгосппідприємств технічними засобами не досягає й половини від технологічної потреби, а стосовно забезпеченості основними видами техніки простежуються тенденції до зниження (табл. 2). Порівняно з 2005 р. оснащеність сільськогосподарських підприємств основними видами техніки у 2017 р. значно знизилася. Так, у сільськогосподарських підприємствах нині використовується лише 129,3 тис. тракторів, 26,8 тис. зернозбиральних і 4,6 тис. кормозбиральних комбайнів, 70,3 тис. шт. сівалок усіх видів, близько 8 тис. шт. сінокосарок тракторних, 15,4 тис. шт. жаток.

2. Динаміка наявності основних видів сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах у 2005-2017 рр., шт.

Вид техніки	2005	2010	2015	2016	2017	2017 р. до 2005 р., %
Трактори	216875	151287	127852	132686	129272	59,6
Тракторні причеми	125989	70879	49004	48547	45866	36,4
Сівалки	96970	72366	65492	67157	70343	72,5
Картоплесаджалки	4037	2200	1631	1573	1513	37,5
Дошувальні машини та установки (без поливних)	5339	4480	3815	4103	4226	79,2
Сінокосарки тракторні	13714	8178	7892	8228	7990	58,3
Жатки валкові	23105	15225	13595	14477	15389	66,6

Комбайни:						
зернозбиральні	47150	32750	26735	27366	26801	56,8
кукурудзозбиральні	4750	2548	1634	1534	1523	32,1
кормозбиральні	14627	7841	4982	4861	4559	31,2
льозбиральні	1032	458	187	190	144	14,0
картоплезбиральні	1947	1694	1215	1239	1090	56,0
Бурякозбиральні машини	8478	4240	2427	2278	2028	23,9

Джерело: Сформовано за даними статистичних збірників «Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві» за відповідні роки.

У 2017 р. до сільськогосподарських підприємств надійшло 9,8 тис. тракторів, тоді як вибуло 7,6 тис., зернозбиральних комбайнів – 2,6 та 2,0 тис. шт. відповідно, кормозбиральних комбайнів – 241 та 420 шт., плугів – 3,9 тис. шт. та 2,3 тис. шт., сівалок – 5,3 тис. та 4,4 тис. шт., жаток валкових – 2239 та 908 шт. відповідно.

Для сільгосппідприємств важливим є питання оновлення технічних засобів. Для нормального відтворення машинно-тракторного парку потрібно щороку закуповувати 8-10 % від наявної техніки, а з урахуванням впровадження інноваційно-інвестиційних моделей розвитку аграрної галузі – 12-15 %.

Оновлення технічних засобів у сільськогосподарських підприємствах здійснюється повільно. Протягом 2017 р. було закуплено

лише 7934 шт. тракторів (6,0 % до наявності на початок року), списано – 1909 шт. (1,5 % до наявності). Зернозбиральних комбайнів закуплено 2171 шт. (8,2 % до наявності на початок року), списано – 543 шт. (2,1 % до наявності), сівалок закуплено 4434 шт. (6,8 % до наявності на початок року), списано – 1652 шт. (2,5 % до наявності на початок року).

Технологічна потреба сільськогосподарських підприємств у тракторах становить 280,0 тис. шт. за наявності 129,3 тис. шт. При цьому у 2017 р. також було лише 3,3 тис. шт., або 11,8 % від щорічної потреби. Подібна ситуація спостерігається й по інших видах техніки. Так, по комбайнах у 2017 році було вироблено лише 30 штук, або 1,1% (табл. 3).

3. Наявність, технологічна потреба та виробництво основних видів техніки для сільськогосподарських підприємств, 2017 р.

Вид техніки	Наявність техніки, тис. шт.	Щорічна технологічна потреба, тис. шт.	Вироблено у 2017 р., тис. шт.	Виробництво до потреби, %
Трактори	129,3	28,0	3,3	11,8
Зернозбиральні комбайни	26,8	6,5	0,03	1,1
Сівалки	66,3	10,7	5,1	47,7
Плуги	49,1	8,1	2,9	35,8
Культиватори	70,1	10,2	4,0	39,2
Борони	181,4	21,6	10,6	49,1
Вантажні автомобілі	81,2	8,5	0,3	3,5

Джерело: Сформовано за даними Державної служби статистики України. URL : <http://ukrstat.gov.ua>.

Формування стратегічних напрямів розвитку матеріально-технічної бази країни має спиратися на глибокий аналіз існуючої ситуації. За останні роки машинно-тракторний парк АПК значно змінився як кількісно, так і якісно. Звідси нині на аграрному ринку необхідна продукція високої якості з найменшою собівартістю. Це можливо лише у разі використання сучасної, ресурсозберігаючої техніки, що дозволяє знизити трудомісткість виробництва. За сучасного рівня механізації сільськогосподарського виробництва у господарствах отримують високі

врожаї сільськогосподарських культур при відносно низькій собівартості. Разом із тим техніка для вирощування основних сільськогосподарських культур не є взаємозамінною, тобто ринки техніки для обробітку різних культур один з одним не перетинаються. Тому в країні проблеми оснащеності сільськогосподарською технікою та ефективності її використання мають особливу значущість, а ринок техніки виступає ключовою ланкою підвищення ефективності сільгоспвиробництва.

На нашу думку, структурні зміни в парку сільськогосподарської техніки України є підтвердженням того, що зниження кількості техніки являє собою природну реакцію сільгоспвиробників на підвищення її продуктивності. Це підтверджується динамікою посівних площ та валового збору сільськогосподарських культур. Так, зниження забезпеченості сільськогосподарського виробництва технікою не зменшує обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Таким чином, зменшення кількості комбайнів і тракторів у сільськогосподарських підприємствах не свідчить про скорочення технічного потенціалу, а виявляє проблеми вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та нерозвиненість ринків.

Прикладом успішної діяльності підприємства, що виробляє сільськогосподарську техніку, є Харківський тракторний завод. Останній, що відновив свою діяльність після тривалого простою, завершив 2017 р. із прибутком 48,8 млн грн (проти збитку 667 млн грн за підсумками 2016 р.). Завдяки приходу нового інвестора, а саме групи DCH О. Ярославського, підприємство працює стабільно і розвивається в плановому темпі. Після вимушеного простою в 2014-2016 рр. виробництво було відновлено в найкоротші терміни.

Вже у 2017 р. з конвеєра зійшов перший трактор, а до кінця року було випущено близько 800 од. техніки. Продукція підприємства реалізується як в Україні, так і за кордоном: у Молдові, Казахстані, Вірменії, Болгарії, Польщі, Новій Зеландії, Білорусі та ін. Пошук нових ринків збуту триває.

Як зазначають на заводі, ключовим заходом 2018-2019 рр. має стати оновлення парку обладнання і модернізація виробничих приміщень. Інвестор виділив на це понад 300 млн грн. Обсяг виробництва варіює від

80 до 150 тракторів на місяць. Пікова потужність ХТЗ – до 180 машин на місяць. У 2018 р. на заводі було заплановано випустити понад 800 тракторів.

Наразі підприємство вже сформувало портфель замовлень, що припускає реалізацію близько 300 тракторів на внутрішньому і понад 500 тракторів на зовнішньому ринках. Підприємство бере участь у реалізації державної програми, в межах якої вітчизняному сільгосппідприємству з 2018 р. мають компенсувати від 25 до 40% вартості тракторів виробництва ХТЗ. Раніше компенсація становила 20%, за цією програмою у другому півріччі 2017 р. завод реалізував 87 тракторів на загальну суму 127,7 млн грн.

Найбільше машинобудівне підприємство, що веде свою історію з 1930 р., було придбано О. Ярославським у 2016 р., коли завод перебував у стані затяжної кризи. Однак завдяки активності та інвестиціям бізнесмена підприємство змогло відновити його роботу.

Отже, як виявилось, одним із шляхів покращення матеріально-технічного забезпечення є відновлення програми часткової компенсації вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва. За відновлення у 2017 р. у 2018 р. вона стала досить успішним важелем стимулювання придбання вітчизняної техніки.

З аналізу результатів функціонування програми спостерігався значний ріст попиту на вітчизняну техніку у 2018 р. порівняно з 2017 р. (табл. 4).

Так, лідерами за цією програмою у 2018 р. стали Вінницька, Одеська, Миколаївська, Чернігівська, Дніпропетровська, Хмельницька, Полтавська та Запорізька області – підприємства кожної з них придбали понад 500 од. вітчизняної техніки. Крім того, ними освоєно від 40 до 115 млн грн бюджетних коштів компенсації у кожній з цих областей.

4. Фінансування програми часткової компенсації за сільськогосподарську техніку та обладнання вітчизняного виробництва сільгосптоваровиробникам у 2017-2018 рр.

№ з/п	Область	Липень-листопад 2017 р.				За грудень 2017 р. та січень-листопад 2018 р.			
		Кількість техніки та обладнання	Частка у загальній кількості, %	Часткова компенсація, млн грн	Частка у загальній сумі, %	Кількість техніки та обладнання	Частка у загальній кількості, %	Часткова компенсація, млн грн	Частка у загальній сумі, %
1	Вінницька	95	3,3	6,9	5,2	624	5,9	114,8	12,6
2	Волинська	22	0,8	1,4	1,0	97	0,9	11,4	1,2
3	Дніпропетровська	66	2,3	4,9	3,6	710	6,8	44,3	4,9
4	Донецька	58	2,0	4,2	3,1	328	3,1	23,1	2,5
5	Житомирська	60	2,1	2,0	1,5	224	2,1	33,0	3,6

6	Закарпатська	0	0,0	0,0	0,0	103	1,0	1,2	0,1
7	Запорізька	190	6,5	13,5	10,1	573	5,4	48,9	5,4
8	Івано-Франківська	14	0,5	1,2	0,9	65	0,6	5,1	0,6
9	Київська	980	33,7	4,0	2,9	235	2,2	34,7	3,8
10	Кіровоградська	73	2,5	4,2	3,2	395	3,7	37,7	4,1
11	Луганська	168	5,8	11,8	8,8	446	4,2	39,9	4,4
12	Львівська	37	1,3	1,3	1,0	160	1,5	13,7	1,5
13	Миколаївська	119	4,1	10,8	8,0	597	5,7	58,4	6,4
14	Одеська	177	6,1	15,1	11,3	550	5,2	68,3	7,5
15	Полтавська	89	3,1	5,1	3,8	601	5,7	44,2	4,8
16	Рівненська	23	0,8	1,8	1,4	220	2,1	15,8	1,7
17	Сумська	67	2,3	4,6	3,4	297	2,8	56,2	6,2
18	Тернопільська	72	2,5	4,6	3,4	294	2,8	35,4	3,9
19	Харківська	73	2,5	5,5	4,1	255	2,4	42,7	4,7
20	Херсонська	124	4,3	9,7	7,2	326	3,1	37,4	4,1
21	Хмельницька	187	6,4	5,4	4,0	2582	24,6	46,8	5,1
22	Черкаська	61	2,1	2,6	2,0	461	4,4	34,4	3,8
23	Чернівецька	17	0,6	0,5	0,4	72	0,7	8,1	0,9
24	Чернігівська	134	4,6	13,1	9,8	324	3,1	57,4	6,2
Разом		2906	100,0	134,1	100,0	10539	100,0	912,9	100,0

Джерело: Розраховано за даними Мінагрополітики України.

Загалом програма компенсації забезпечує досить позитивні результати, тому очевидна необхідність продовження її фінансування. У 2017 р. Державним бюджетом України передбачалося використати на програму часткової компенсації за сільськогосподарську техніку та обладнання вітчизняного виробництва сільськогосподарським товаровиробникам 550 млн грн. За 2017 р. по цій програмі було освоєно 134,1 млн грн, а 1220 сільськогосподарських товаровиробників придбали майже 2906 од. техніки на суму 670,3 млн грн.

Протягом дії програми у 2018 р. (грудень 2017 - листопад 2018 р.) на компенсацію придбаної вітчизняної сільськогосподарської техніки було витрачено 912,9 млн грн, або 96,6% від запланованих бюджетом 945 млн грн. За даними Мінагрополітики за 11 місяців 2018 р. українським сільгосптоваровиробникам направлено 900,2 млн грн компенсації за закуплену техніку та обладнання українського виробництва.

Держбюджетом України на 2019 р. передбачено, як і в 2018 р., 25% компенсації вартості вітчизняної техніки, плюс 15% для фермерських господарств. Для цього виділено 881,79 млн грн та 800 млн грн на розвиток фермерських господарств. Із зазначених 800 млн грн частина коштів може бути використана фермерськими господарствами на додаткові 15% компенсації вартості техніки. Це дозволить і надалі не лише зацікавити сільськогосподарських товаровиробників у

придбанні вітчизняної техніки, а й через залучення додаткових коштів вітчизняним машинобудівникам покращити якість техніки.

Разом із тим механізм дії програми часткової компенсації потребує певного вдосконалення. Так, рівень локалізації 60% не може бути умовою участі в програмі. За сучасного низького рівня якості виробництва техніки це відштовхуватиме потенційних покупців. У сучасних умовах глобалізації ринків високий рівень локалізації може бути наслідком інвестиційної привабливості, легкості ведення бізнесу, а не метою. Тому критерій рівня локалізації необхідно скасувати взагалі або зменшити хоча б до 20-30%.

Також необхідно скасувати у критеріях відбору виробників техніки статус резидента, критерій заробітної плати та інші вимоги, оскільки вони значно зменшують перелік учасників, усувають від участі підприємства, що здійснюють ліцензійне виробництво та великовузлове складання якісної іноземної техніки, що знову - таки зменшує привабливість участі в програмі аграрних підприємств. Важливо встановити критеріями відбору виробництво і складання техніки та сплату податків і зборів на території України, а також наявність сервісного гарантійного та післягарантійного обслуговування.

Показник компенсації необхідно підняти до рівня не менше 40% для всіх покупців, а не лише для фермерських господарств. Через те, що сільськогосподарські підприємства віддають перевагу високотехнологічній,

продуктивнішої іноземній техніці, 25% компенсації не зможе повною мірою зацікавити покупців та максимально підвищити попит на вітчизняну техніку на ринку.

Необхідно спрямувати часткову компенсацію вартості техніки й обладнання для агропромислового комплексу безпосередньо підприємствам вітчизняного сільськогосподарського машинобудування. За такого підходу досягаються наступні позитивні зміни – спрощення контролю за використанням коштів та підвищення попиту на техніку аграрних підприємств завдяки зацікавленості машинобудівних компаній у покращенні якості своєї продукції. Крім того, покупцям не потрібно буде спочатку оплачувати 100% вартості техніки, а вивільнені кошти можна буде використати на інші цілі, що знову ж таки сприятиме росту попиту на техніку.

Виробник сільськогосподарської техніки повинен спрямовувати не менше половини прибутку, отриманого від продажу техніки за Програмою компенсації, виключно на науково-технічні та конструкторські розробки, впровадження прогресивних технологій та організацію ліцензійного виробництва.

Висновки. Для зростання машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств до рівня, спроможного забезпечити своєчасне та якісне виконання повного циклу сільськогосподарських робіт,

необхідно розробити і впровадити такі заходи:

- наповнення ринку сільськогосподарської техніки відповідними машинами та обладнанням, зокрема шляхом стимулювання їх виготовлення вітчизняними машинобудівними підприємствами;

- забезпечити умови для створення спільних підприємств з виробництва сільськогосподарської техніки;

- удосконалити існуючі та розробити нові нормативно-правові акти щодо державної підтримки техніко-технологічної модернізації аграрного виробництва і пріоритетів розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та виробництва міні-техніки;

- переорієнтувати адресність державної інвестиційної підтримки сільського господарства на користь сільськогосподарських виробників середніх та малих форм господарювання, включаючи домогосподарства населення;

- удосконалити організацію та управління системою інженерно-технічного забезпечення сільського господарства та технічного сервісу;

- сприяти розширенню мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів спільного використання сільськогосподарської техніки та участі в них домогосподарств населення.

Список бібліографічних посилань

1. Довідник економіста сільськогосподарського підприємства / [Лупенко Ю. О., Захарчук О. В., Пугачов М. І. та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. В. Захарчука. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 600 с.
2. Кузьмидер Г. Ocena efektywnosci dzialalnosciprodukcyjnej po dokonaniu inwestycji rolnizych (na przykladzie RZD SYW w Puczniewie). Ekon. org. roln / Warszawa, 1974, 17, d. 23-106.
3. Митин С. Г. Состояние и перспективы развития отрасли сельхозмашиностроения. Тракторы и сельскохозяйственные машины. 2001. № 6. С. 2-6.
4. Нельсон Ричард Р., Сидней Дж. Уинтер. Эволюционная теория экономических изменений ; пер. с англ. Москва : Дело, 2002. 536 с.
5. Підлісецький Г. М., Могилова М. М. Удосконалення переоцінки основних засобів аграрного сектору в системі їх відтворення. Економіка АПК. 2010. № 12. С. 41-47.
6. Підлісецький Г. М., Товстопят В. Л., Бурилко А. В. Матеріально-технічна база аграрного виробництва: стан та проблеми відтворення. Агроінком. 2008. № 5-6. С. 34-39.
7. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України : Закон України від 05.10.2001 р. № 2658. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/229-16>.
8. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу : Закон України від 07.02.2002 р. № 3023. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3023-14>.
9. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі / [Я. К. Білоусько, В. О. Бурилко, В. О. Галушко та ін.] ; за ред. Я. К. Білоуська. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2007. 216 с.

References

1. Lupenko, Yu.O., Zakharchuk, O.V., Puhachov, M.I., et al. (2018). *Dovidnyk ekonomista silskohospodarskoho pidpriemstva [Reference book of an economist of an agricultural enterprise]*. Yu.O. Lupenko & O.V. Zakharchuk (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
2. Kuzmyder, H. (1974). *Ocena efektywnosci dzialalnosciprodukcyjnej po dokonaniu inwestycji rolnizych (na przykladzie RZD SYW w Puczniewie)*. Warszawa: Ekon. org. roln [In Polish].
3. Mitin, S.G. (2001). Sostojanie i perspektivy razvitija otrasli selhoz mashinostroenija [State and prospects of development of the agricultural machinery industry]. *Traktory i selkhozjajstvennye mashiny*, 6, pp. 2-6 [In Russian].
4. Nelson, R.R. & Sidnej, Dzh.U. (2002). *Jevoljucionnaja teorija jekonomicheskikh izmenenij [Evolutionary theory of economic change]*. (Trans.). Moskva: Delo [In Russian].
5. Pidlisetskyi, H.M. & Mohylova, M.M. (2010). Udokonalennia pereotsinky osnovnykh zasobiv aharnoho sektoru v systemi yikh vidtvorennia [Improvement of revaluation of basic means of agrarian sector in the system of their reproduction]. *Ekonomika APK*, 12, pp. 41-47 [In Ukrainian].
6. Pidlisetskyi, H.M., Tovstopiat, V.L., & Burylko, A.V. (2008). Materialno-tehnichna baza aharnoho vyrobnytstva: stan ta problemy vidtvorennia [Material-technical base of agrarian production: state and problems of reproduction]. *Ahroincom*, 5-6, pp. 34-39 [In Ukrainian].

10. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011-2015 рр. : наукова доповідь / Гадзало Я. М., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.
11. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
12. Формування ринків матеріальних ресурсів АПК ; за ред. Г. М. Підлісцького. Київ : ІАЕ УААН, 2001. 428 с.
13. Markham, Brett L. Mini farming : self sufficiency on ¼ acre. China, 2010. 227 p.
14. Modern Machines In Agriculture. URL : http://www.befarmex.com/files/292_Chapter%20N.2%20MODE%20RN%20MACHINES%20IN%20AGRICULTURE%20-%20SPAIN.pdf .
15. Pryor F. L. Market economic systems. *Journal of Comparative Economics*. Vol. 33, 2005, P 25-46.
16. Salter, W.E.G. Productivity and Technical Change. Cambridge University Press, Cambridge.

7. Pro systemu inzhenerno-tekhnichnoho zabezpechennia ahropromysloвого комплексу України : Закон України від 05.10.2001 р. № 2658 [On the system of engineering and technical support of the agro-industrial complex of Ukraine: Law of Ukraine dated 5.10.2001, No. 2658]. *Zakonodavcha baza "VR Ukrainy"*. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/229-16> [In Ukrainian].
8. Pro stymuliuvannia rozvytku vitchyznianoho mashynobuduvannia dlia ahropromysloвого комплексу : Закон України від 07.02.2002 р. № 3023 [On stimulation of development of domestic machine-building for the agro-industrial complex: Law of Ukraine dated 7.02.2002, No. 3023]. *Zakonodavcha baza "VR Ukrainy"*. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3023-14> [In Ukrainian].
9. Bilousko, Ya.K., Burylo, V.O., Halushko, V.O., et al. (2007). *Problemy realizatsii tekhnichnoi polityky v ahropromyslovomu kompleksi [Problems of the implementation of technical policy in the agro-industrial complex]*. Ya.K. Bilorusko (Ed.). Kyiv: NNTs ІАЕ [In Ukrainian].
10. Hadzalo, Ya.M., Lupenko, Yu.O., Puhachov, M.I., et al. (2016). *Rozvytok ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy v 2011-2015 rr. : naukova dopovid [Development of the economy of agriculture of Ukraine in 2011-2015: scientific report]*. Yu.O. Lupenko (Ed.). Kyiv: NNTs "ІАЕ" [In Ukrainian].
11. Lupenko, Yu.O. & Mesel-Veseliak, V.Ya. (Eds.) (2012). *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020]*. Kyiv: NNTs "ІАЕ" [In Ukrainian].
12. Pidlisetskyi, H.M. (Ed.) (2001). *Formuvannia rynkiv materialnykh resursiv APK [Formation of the markets of the material resources of the agroindustrial complex]*. Kyiv: ІАЕ УААН [In Ukrainian].
13. Markham, B.L. (2010). *Mini farming: self sufficiency on ¼ acre. China* [In English].
14. Modern machines in agriculture. (n.d.). Retrieved from: http://www.befarmex.com/files/292_Chapter%20N.2%20MODE%20RN%20MACHINES%20IN%20AGRICULTURE%20-%20SPAIN.pdf [In English].
15. Pryor, F.L. (2005). Market economic systems. *Journal of Comparative Economics*, 33, pp. 25-46 [In English].
16. Salter, W.E.G. (n.d.). *Productivity and technical change*. Cambridge: Cambridge University Press [In English].

Zakharchuk O.V. Technical maintenance of agricultural enterprises in Ukraine

The purpose of the article is to develop scientifically substantiated proposals for improving the material and technical maintenance of development of agricultural enterprises.

Research methods. In the research process were used the following scientific methods: dialectical methods of knowledge of processes and phenomena; monographic method for analysis of development and maintenance of agriculture with material and technical resources; empirical method for comprehensive assessment of current status of the research object; comparative analysis for defining problems and objectives of the material and technical maintenance in neighbour countries and in Ukraine; abstract-logical for generalization and formulation of conclusions.

Research results. In the study process of the agricultural machinery market in Ukraine and some other European countries, the current status of material and technical maintenance was disclosed and its economic and social aspects were analysed. The main results for material and technical maintenance of agriculture in Ukraine were revealed.

Elements of scientific novelty. Theoretical positions on material and technical development in agriculture were further developed. They were based on modernization of the material and technical base of agricultural enterprises, taking into account achievements of scientific and technological progress, acceleration of important task solution for further intensification of production, which will facilitate introduction of progressive technologies in branches of crop and animal production, increase in labour productivity.

Practical significance. Along with some positive changes in material and technical maintenance, systemic barriers to its development were identified. There were made proposals for elimination of such barriers using active methods, including state regulation. Tabl.: 4. Refs.: 16.

Keywords: material and technical base; technics market; innovation and investment development; import-export; technological need; modernization.

Zakharchuk Oleksandr Vasylovych - doctor of economic sciences, head of the department of investment, material and technical ensuring, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: zahar-s@ukr.net

Захарчук А.В. Техническое обеспечение сельскохозяйственных предприятий в Украине

Цель статьи - разработать научно обоснованные предложения по улучшению материально-технического обеспечения развития сельскохозяйственных предприятий.

Методика исследования. В процессе исследования использованы диалектические методы познания процессов и явлений, монографический метод (анализ развития и обеспечения сельского хозяйства материально-техническими ресурсами).

ми), емпіричний метод (для комплексної оцінки сучасного стану об'єкта дослідження), порівняльного аналізу (визначені проблеми і цілі матеріально-технічного забезпечення в державах-сусідах і в Україні), абстрактно-логічний (обобщення і формулювання висновків).

Результати дослідження. В процесі вивчення питань розвитку ринку сільськогосподарської техніки в сільському господарстві України і в деяких європейських державах відкрито сучасний стан матеріально-технічного забезпечення і проаналізовані його економічні і соціальні аспекти. Виявлені основні результати по матеріально-технічному забезпеченню сільського господарства України.

Елементи наукової новизни. Отримали подальше розвиток теоретичні положення стосовно матеріально-технічного розвитку в сільському господарстві, в основу яких покладені модернізація матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу, прискорення вирішення важливих завдань по подальшій інтенсифікації виробництва, що буде сприяти впровадженню в галузях рослинництва і тваринництва прогресивних технологій, підвищенню продуктивності праці.

Практична значимість. Наряду з окремими позитивними змінами в матеріально-технічному забезпеченні встановлені системні перешкоди на шляху їх розвитку. Внесені пропозиції по усуненню таких активних методів, в тому числі і державного регулювання. Табл. : 4. Бібліогр. : 16.

Ключові слова: матеріально-технічна база; ринок техніки; інноваційно-інвестиційне розвиток; імпорто-експорт; технологічна потреба; модернізація.

Захарчук Олександр Васильович – доктор економічних наук, заступник начальника відділу інвестиційного і матеріально-технічного забезпечення, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (г. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: zahar-s@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 16.01.2019 р.

Фахові рецензування: 23.01.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Захарчук О.В. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 48 – 56.

* * *

Новини АПК

2018 року взаємна торгівля агропродукцією між Україною та ЄС встановила рекорд, наблизившись до 9 млрд дол. США - Микола Пугачов

У 2018 р. взаємна торгівля сільськогосподарською продукцією між Україною і Європейським Союзом встановила рекорд, наблизившись до 9,0 млрд дол. США, що на 11,4% перевищило показник 2017 р., поінформував заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН Микола Пугачов. При цьому додатне сальдо становило 3,6 млрд дол. США.

Головними європейськими партнерами для України залишились Нідерланди, Польща, Іспанія, Німеччина, Італія і Франція. Ці країни створюють близько 73% сумарного вітчизняного торговельного обороту агропродовольством з Європейським Союзом. Продовжують зміцнюватися зв'язки України з Бельгією та Великою Британією. Торік обсяги торгівлі сільгосппродукцією з ними збільшились до 509 млн дол. США та 303 млн дол. США відповідно. У 2018 р. наша країна імпортувала аграрної продукції з країн-членів ЄС на суму майже 2,7 млрд дол. США, що на 18% більше ніж 2017 року. В імпорті сільськогосподарської продукції до України з ЄС, зазначив експерт, поки що відсутня така ж стала структура, як в експорті. При цьому вирізняються кілька груп товарів. Україна найбільше – 309 млн дол. США – витратила на закупівлю в ЄС напоїв, переважно алкогольних. У групі продуктів «какао-боби, шоколад» імпортувала переважно шоколад. На солодощі у 2018 році було витрачено 174 млн дол. США. Поставки з Європи тютюну і виробів з нього становили 173 млн дол. США. Обсяги поставок на український ринок м'ясної продукції склали 157 млн дол. США. Насіння олійних закупили на 141 млн дол. США, а залишків та відходів – продуктів для годівлі тварин – на 179 млн дол. США.

Поставки вітчизняної сільгосппродукції до Європейського Союзу становили торік 6,3 млрд дол. США. Понад 80% з них припадає на експорт зернових та олійних культур, жирів та олій, залишків та відходів, підсумував Микола Пугачов.

Прес-служба ННЦ «Інститут аграрної економіки»